

Formålsparagraf og redaksjonell uavhengighet

Bjørnar Olsen
Sjefredaktør

Formålsparagrafen tydeliggjør hvilket ansvar Psykologforeningen som utgiver har, samtidig som den understreker Tidsskriftet som et redaksjonelt uavhengig organ. Enkelte blir forbauset når jeg forteller at Tidsskriftet redaksjonelt er like uavhengig av Psykologforeningen som det Bergens Tidende, VG eller Adresseavisen er. Forbauselsen er kanskje forståelig, tross alt heter vi Tidsskrift for Norsk Psykologforening. Likevel, gjennom årene er det nettopp en slik redaksjonell uavhengighet som har vært praktisert i Tidsskriftet. Men den har i liten grad vært formalisert, inntil nå.

Utgiverens rolle og redaktørens ansvar

Så lenge sjefredaktøren arbeider innenfor formålsparagrafen, er den redaksjonelle styringsretten ukrenkelig

Rett før jul vedtok Sentralstyret for første gang en formålsparagraf for Tidsskriftet, som du finner trykt i sin helhet på motstående side. Hensikten er å sikre at Tidsskriftet redigeres etter Redaktørplakaten med dens krav til redaktøren om å redigere en utgivelse med frie mediers ideelle mål for øye; om å ivareta ytringsfriheten og jobbe for det som han eller hun mener tjener samfunnet; om å fremme fri informasjons- og opinionsformidling; om å etterstrebe en journalistikk som skiller mellom fakta og meninger. Og redaktøren står helt fritt til å utforme mediets meninger, selv om de ikke deles av utgiveren eller styret. Redaktørplakaten sikrer dermed at du som leser kan være trygg på at det ikke er bladets eiere eller annonsører som bestemmer det som står på trykk, og at en tekst ikke inneholder skjult reklame eller en tildekket politisk agenda.

Formålsparagrafen tydeliggjør hvilket ansvar Psykologforeningen som utgiver har, samtidig som den understreker Tidsskriftet som et redaksjonelt uavhengig organ. Det betyr at den til enhver tid sittende sjefredaktør har full råderett over og fullt ansvar for innholdet i Tidsskriftet, og at Psykologforeningen ikke kan legge seg i de redaksjonelle valgene som gjøres – så lenge Tidsskriftet ivaretar hovedlinjene i Psykologforeningens formålsparagraf. Sagt banalt betyr det at vi lager et tidsskrift om psykologi og for psykologer, ikke et tidsskrift om samfunnsøkonomi eller juss, eller for sosiologer eller biologer.

Gjennom formålsparagrafen definerer altså utgiveren et rom som redaksjonen arbeider helt selvstendig innenfor. Så lenge sjefredaktøren arbeider innenfor formålsparagrafen, er den redaksjonelle styringsretten ukrenkelig. Hvis sjefredaktøren ikke kan akseptere formålsparagrafen, må vedkommende forlate stillingen.

Hvorfor nå?

Den nye loven om redaksjonell uavhengighet i media trådte i kraft ved årsskiftet 2009. Med denne ble Redaktørplakaten lovfestet. Men ikke alle publikasjoner er underlagt denne loven. Hadde Tidsskriftet vært et rent informasjonsskriv for Psykologforeningen, ville vi trolig ikke vært forpliktet til å følge Redaktørplakaten, og dermed heller ikke vært underlagt loven. Men Psykologforeningen ønsker at

Tidsskriftet også skal legge premisser for samfunnsdebatten; helt i tråd med Psykologforeningens eget prinsippprogram, som sier at «psykologisk kunnskap skal være synlig i samfunnsdebatten og psykologisk fagkunnskap skal tas i bruk i samfunnsplanleggingen på alle nivå». Dette betyr at utgivelsen reguleres av en lov som blant annet slår fast at:

Eigaren av medieføretaket eller den som på eigaren sine vegner leier føretaket, kan ikkje instruere eller overprøve redaktøren i redaksjonelle spørsmål, og kan heller ikkje krevje å få gjere seg kjend med skrift, tekst eller bilete eller høyre eller sjå programmateriale før det blir gjort allment tilgjengeleg.

Lovens hensikt er altså å sikre at det som publiseres i mediene, skal være vurdert og redigert på uavhengig journalistisk grunnlag. Skal Tidsskriftet være en del av den frie pressen og den frie debatten, kreves det derfor at den redigeres etter Redaktørplakaten og ikke av utgiveren.

Formålsparagrafen tydeliggjør hvilket ansvar Psykologforeningen som utgiver har, samtidig som den understreker Tidsskriftet som et redaksjonelt uavhengig organ

Noen utgivere opplever at Redaktørplakaten skaper forstyrrelser ved at saker og stemmer som går på tvers av utgiverens ønsker, kommer til uttrykk. Men forstyrrelse er nettopp hva Redaktørplakaten skal bidra til: Redaktørplakaten gjør at sjefredaktøren plikter å åpne spaltene for ulike stemmer og uttrykk, samtidig som den regulerer forholdet mellom redaktør og eier/utgiver av en publikasjon. Den gir redaktøren visse rettigheter og understreker redaktørens plikt til å redigere på et fritt og uavhengig grunnlag og til å «fremme en saklig og fri informasjons- og opinionsformidling».

Fagforeninger som utgiver

Fagbladredaktørens oppgave blir da å speile meningsmangfoldet i sitt univers og slippe til kritikk av «makthaverne» i dette universet – som Psykologforeningen og utdanningsinstitusjonene i vårt fag. Samtidig vil utgiver og redaktør sitte langt tettere på hverandre i det daglige enn hva som ofte ellers er vanlig. Det gjør det kanskje enda mer påkrevd å være seg bevisst forholdet mellom utgiver og redaksjon enn hva man ellers trenger å være.

Eksempler på et reelt ønske fra utgiverens side om å styre innholdet i utgivelsen er heldigvis sjeldne, og er da heller ingen grunn til at vi nå har fått en formålsparagraf for Tidsskriftet. Derimot har ønsket om å profesjonalisere og tydeliggjøre relasjonen mellom Psykologforeningen og Tidsskriftet vært viktig. For ikke minst i fagpressen har nok den viktigste grunnen til gnisninger mellom utgiver og redaksjon vært uklarheten som oppstår på grunn av noe så selvsagt som at eierne ikke har hatt utgiverrollen som hoveddel av sitt ansvarsområde. Der profesjonelle utgivere som Schibsted og A-pressen er mediehus med en profesjonell forståelse av viktigheten av den redaksjonelle uavhengigheten, vil mange av utgiverne i fagpressen drive med utgivelse på siden av sitt daglige virke. Psykologforeningen ble ikke opprettet for å drive med tidsskrift, men for å ivareta psykologenes interesser. Det er derfor ikke rimelig at en fagforening har et like avklart forhold til utgiverrollen som vi kan forvente av ulike mediehus. Likevel, med lov om fridom i media anerkjenner norsk rett den selvstendige beskyttelsen av prinsippet om redaksjonell uavhengighet også i situasjoner der medieeierne ikke er medlemmer av noen presseorganisasjon – altså organisasjoner som Psykologforeningen.

Uavhengighet gir ny avhengighet

Et ytterligere grep for å sikre at redaksjonen er uavhengig av foreningen, er at det også er besluttet at sjefredaktøren ikke lenger møter på sentralstyremøtene. Grunnen er at det vil kunne virke lukkende på den frie diskusjonen på disse møtene hvis de risikerer å bli referert i Tidsskriftet i etterkant. For mens referatene og beslutningene i disse politiske foraene er offentlig tilgjengelige, sier det seg selv at prosessen frem til beslutningen ikke nødvendigvis skal være del av det offentlige rom.

Dette forteller oss også om en annen side ved formålsparagrafen: Når det formelle skillet mellom forening og redaksjon blir tydeliggjort, betyr det også at vi som redaksjon må finne frem til kunnskap og informasjon på samme vis som andre aktører i samfunnet. Vår uavhengighet betyr at vi blir mer avhengige av tips, råd og innspill fra våre lesere. For en formålsparagraf alene skaper ikke et tidsskrift med aktuelt og godt innhold. Faktisk gjør dette at det er enda tydeligere at medlemmer og forening må ta oss i bruk, tipse oss om saker, gi oss ros og ris, sende e-post og ringe, slik at de gode og viktige sakene når oss. En uavhengig fagpresse skal sikre innsikt og dybde i fag- og samfunnsdebatter, og samtidig gi fagmiljøene kunnskap og identitet. Men for å få til dette er vi som uavhengig redaksjonelt organ helt avhengige av deres innspill.